

Nr 182

Utlåtande i anledning av väckt motion om inrättande av professorer inom rättssociologiens område.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Wedén* väckt motion (II: 175) har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om proposition till nästa års riksdag angående upprättande av professorer inom rättssociologiens område vid universiteten och Stockholms högskola.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen av kanslern för rikets universitet efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala har uttalat, att fakulteten icke hade något att erinra mot bifall till motionärernas förslag, dock att därigenom icke borde undanskjutas de angelägnare framställningar om inrättande av professorer i internationell rätt och i nationalekonomi, som fakulteten gjort i sina petita till 1960 års riksdag.

Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Uppsala har anfört följande.

De rättssociologiska frågorna ha genom den stigande ungdomsbrottsligheten fått en allt starkare aktualitet och därigenom ökat kravet på kriminologisk och rättssociologisk forskning. Sektionen delar motionärernas uppfattning, att det är nödvändigt, att man nu vid våra universitet och högskolor inrättar professorer, som möjliggöra forskning och undervisning inom rättssociologiens område. Undervisningen bör bedrivas inom både den juridiska och den humanistiska fakulteten, kanske även inom ämnet socialmedicin. I sina forskningsmetoder måste företrädaren för rättssociologien tillämpa de allmänsociologiska metoderna. Det lämpligaste måste ur den synpunkten vara, att han i sin forskning är verksam inom den gemensamma sociologiska institutionen. Med hänsyn till att forskningen emellertid måste bedrivas i nära kontakt med rättsvetenskapliga problemställningar har sektionen icke något att erinra mot att professuren hänföres till den juridiska fakulteten men anser det självklart, att innehavaren räknas till den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, om en sådan inrättas i enlighet med universitetsstatuternas § 42, och att han bör ha undervisningsskyldighet och examinationsrätt även inom den humanistiska fakulteten.

Sektionen tillstyrker sålunda den ifrågavarande motionen om inrättande av professorer (eventuellt precepturer) i rättssociologi vid universiteten och Stockholms högskola.

Rektorsämbetet vid universitetet i Lund har funnit motionärernas förslag om inrättande av flera professurer med något olika arbetsuppgifter beaktansvärt men för sitt realiserande kräva närmare utredning. Utan att avvakta ytterligare utredning och utan tidsutdräkt torde emellertid enligt rektorsämbetets mening redan nu kunna inrättas den professur i kriminologi vid Stockholms högskola, varom förslag framlagts av 1949 års kommitté för den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen (SOU 1953: 15 s. 215 ff.).

Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har anfört bland annat följande.

Av motiveringen för motionärernas hemställan framgår, att dessa icke avsett att de ifrågasatta professurerna skulle gälla rättssociologi i allmänhet utan blott den del av rättssociologien, som behandlar brottsligheten, dess omfattning, former och orsaker, dvs. det område som vanligen betecknas med termen kriminologi. Fakulteten anser sig därför i detta sammanhang icke böra göra något uttalande om behovet av forskning och undervisning i rättssociologi i allmänhet utan begränsar sig till frågan om kriminologisk forskning och utbildning, en fråga som vid flera tillfällen under senare år varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens uppmärksamhet men som hittills icke bringats till någon lösning.

Fakulteten vill livligt instämma i vad motionärerna uttalat om behovet i vårt land av forskning som är direkt inriktad på brottsligheten och dess orsaker. Rörande frågan hur denna forskning bör organiseras har fakulteten intet att erinra mot motionärernas förslag om inrättande av flera professurer med något olika arbetsprogram vid de olika universiteten och högskolorna.

Om ett så omfattande förslag, som det motionärerna framlagt — trots att det i och för sig är välmotiverat — av ekonomiska skäl skulle avses icke vara möjligt att genomföra, vill fakulteten emellertid enträget framhålla, att det med hänsyn till behovet av kriminologisk forskning i landet är nödvändigt, att åtminstone en professur i kriminologi inrättas i landet. Forskning av den typ, som motionärerna avse, är nämligen praktiskt taget omöjlig att organisera på annat sätt än såsom arbete vid en under en professors ledning stående universitetsinstitution. Härtill kommer, att rekrytering och effektiv utbildning av forskare inom kriminologien är ytterligt svår att åstadkomma utan tillgång till en sådan institution.

Frågan till vilken fakultet och läroanstalt en professur i kriminologi bör knytas är av relativt underordnad betydelse. Fakulteten kan emellertid icke finna, att i den hittills förda debatten några vägande skäl anförts mot lämpligheten i det av 1949 års juristutbildningskommitté framförda förslaget om en professur i kriminologi vid Stockholms högskola. För att en professur i kriminologi förlägges till juridisk fakultet talar — förutom den omständigheten att undervisning i kriminologi enligt 1958 års stadga angående juridiska och samhällsvetenskapliga examina skall meddelas i samband med straffrättsundervisningen — att kriminologi har en nära anknytning till olika juridiska discipliner (främst straffrätt, offentlig rätt och processrätt).

Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Lund har framhållit följande.

De i motionen uttryckta önskemålen synas värda allt beaktande. Inte minst inom kriminologins område finnas stora och i alltför hög grad försummade forskningsuppgifter, vars lösande skulle få stor praktisk betydelse för brottslighetens bekämpande. Det förefaller därför angeläget att universitetens resurser i detta avseende förstärkas. Intet hindrar, att såsom av motionärerna förutsättes, professurer med något olika ämnesområden inrättas vid de skilda lärosätena; hur denna uppdelning skall ske och hur professorerna skola inplaceras i den bestående fakultetsorganisationen, torde dock få närmare utredas. Den kriminologiska och rättssociologiska forskningens nära förbindelse med samhällsvetenskap och psykologi måste därvid uppmärksammas; inte minst ur forskningens och forskarrekruteringens synpunkt talar mycket för att flera av de föreslagna professurerna knytas till en humanistisk fakultet, varvid dock tillfredsställande undervisning måste erbjudas också studerande från den juridiska fakulteten.

Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Göteborg har anfört bland annat följande.

Sektionen instämmer förbehållslöst i vad som i olika sammanhang framhållits angående behovet och nyttan av kriminologisk forskning; att ett forskningsprogram på detta område initieras i forskningsrådsregi förefaller mycket naturligt. Är man verkligen allvarligt övertygad om värdet av kriminologisk forskning och önskar man inom överskådlig tid få fram väsentliga forskningsresultat på ifrågavarande område, torde dock mera konkreta ställningstaganden och åtgärder från statsmakternas sida vara erforderliga.

För det första torde huvudansvaret för forskningsinitiativ på kriminologins område bära läggas på *ett* forskningsråd och då lämpligen på rådet för samhällsforskning, som omsluter de flesta här berörda vetenskaper. För det andra torde det vara nödvändigt, om ej hela detta initiativ skall riskeras genom att det blir alltför uppsplittrat och otympligt, att man i stora drag tar ställning till vilket slag av forskning som i första hand bör stödjas. Enligt sektionens mening talar här övervägande skäl för att man i centrum för intresset ställer kriminologisk forskning av sociologisk och socialpsykologisk art, dvs. vad man skulle kunna kalla brottets sociologi med brottets psykologi. För det tredje synes det vara nödvändigt, om man verkligen önskar att kvalificerade personer skall ägna sig åt denna forskning såsom sin huvuduppgift, att med det snaraste professurer inom ifrågavarande område inrättas. Principbeslut eller välvilliga uttalanden om ett framtida inrättande av dylika tjänster är härvid knappast tillfyllest.

Sektionen anser därför, att beslut snarast bör fattas om inrättande av helst två professurer i kriminologi med angiven inriktning, att dessa professurer bör uppföras på rådets för samhällsforskning stat samt att det bör uppdragas åt rådet att vid lämplig tidpunkt ledigförklara dessa tjänster, varvid det även skall bestämmas till vilket lärosäte vederbörande tjänst skall knytas.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen (fakulteten) vid Stockholms högskola har anfört bland annat följande.

Fakulteten delar motionärernas uppfattning om betydelsen av ökad forsk-

ning på rättssociologiens område. De vetenskapsmän som är knutna till de juridiska fakulteterna måste i första hand beakta de uppgifter som sedan gammalt betraktats som de centrala inom rättsvetenskapen, nämligen att analysera och bearbeta lagstiftning och rättspraxis. Det skulle därför vara önskvärt att till universiteten knötes forskare som finge rättssociologiens problem till huvudsaklig forskningsuppgift.

I motionen påpekas särskilt betydelsen av forskning rörande brottsligheten och dess orsaker. Frågan om inrättandet av en professur i kriminologi med huvudsakligen rättsliga eller rättssociologiska forskningsuppgifter har framförts vid olika tillfällen. På fakultetens hemställen har i högskolans petita senast för budgetåret 1959/60 framförts förslag att en professur i kriminologi skulle inrättas vid fakulteten samt att till professuren skulle knytas ett kriminologiskt institut. Förslaget tillstyrktes av universitetskanslern.

Det är ytterst angeläget att den föreslagna professuren i kriminologi kommer till stånd snarast möjligt. Detta önskemål får enligt fakultetens mening ytterligare tyngd sedan tanken framförts att organisera särskilda forskarlag för undersökningar av sättet för brottslighetens bekämpande. För att arbetet skall ledas i riktiga spår är ett sådant forskarlag beroende av stöd från en person som fortlöpande ägnar hela sitt intresse åt de grundläggande teoretiska frågorna. Även behovet av forskarrekruteringen på ifrågavarande område kräver en fast akademisk förankring av den kriminologiska vetenskapen.

Vid de juridiska fakulteterna har studentantalet ökat långt utöver vad som förutsattes år 1957 vid antagandet av nya grunder för den juridiska utbildningen. Lärarna vid de juridiska fakulteterna kommer därför att bli så hårt ansträngda att man knappast kan vänta sig att någon undervisning av rättssociologisk typ kommer att ordnas såsom ett led i undervisningen för filosofisk-samhällsvetenskaplig examen vid dessa fakulteter. Det vore av värde med en professur i rättssociologi, som skulle vara inriktad på allmänna rättsliga frågeställningar, vid sidan av professuren i kriminologi. Denna allmänna rättssociologiska professur borde lämpligen knytas till den humanistiska fakulteten.

Av de två här angivna professurerna bör professuren i kriminologi betraktas som den mest angelägna.

Vederbörande ämnesrepresentanter inom humanistiska avdelningen (fakulteten) vid Stockholms högskola (professorerna Gösta Ekman, psykologi, och Gunnar Boalt, sociologi) ha framhållit att de delade motionärernas uppfattning om vikten av en intensifierad forskning direkt inriktad på brottsligheten och dess orsaker. Sådan forskning kunde bedrivas såväl inom den humanistiska fakulteten som inom den juridiska och skulle säkerligen främjas starkt genom ett principbeslut om inrättandet av akademiska lärostolar inom detta område som kunde benämnas rättssociologi eller kriminologi, då dessa termer ej vore klart avgränsade från varann.

Även ur humanistiska fakultetens synpunkt vore inrättandet av en professur i kriminologi vid Stockholms högskola ytterligt angeläget och helt i överensstämmelse med det aktuella samhällsläget krav. Även professorer

i rättssociologi, knutna till de humanistiska fakulteterna vid olika lärosäten, måste betraktas som ytterligt önskvärda. För Stockholms högskolas del borde dock professuren i kriminologi betraktas som den mest angelägna.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet har anfört bland annat följande.

Lärarkollegiet delar helt motionärernas åsikt beträffande det oroande i brottslighetens tillväxt och nödvändigheten att söka klarlägga orsakerna härtill liksom möjligheten att bekämpa detta samhällsönda.

Om lärarkollegiet sålunda är fullt ense med motionärerna att forskning direkt inriktad på brottsligheten och dess orsaker måste komma i gång i vårt land, kan kollegiet däremot icke dela deras uppfattning beträffande sättet att genomföra ett sådant krav, nämligen genom att upprätta professurer inom rättssociologins område. Vad som i motionen avses med detta begrepp synes icke klart. Indirekt, på grund av understrykandet av den enorma tillväxten av rättsregler, skulle den slutsatsen kunna dragas att vad som avses är studiet av rättsreglernas inverkan på människors beteenden och benägenhet att begå brott.

Rättssociologi, vilken också angivits vara vetenskapen om förhållandet mellan rätten och den sociala verkligheten, skulle enligt nämnda definitioner täcka allenast en sektor av kriminologin, men termen är mindre vanlig och brukas ej av de flesta auktoriteter. I enstaka fall har det visserligen gjorts gällande, att rättssociologin praktiskt taget skulle sammanfalla med kriminologin. Men även om ämnet rättssociologi skulle givas en sådan vid omfattning, kan inom detta likväl ej falla studiet av de psykiska abnormtillståndens betydelse för brottsligheten, vilken fråga måste angripas från medicinska utgångspunkter.

Överhuvudtaget är rättssociologi ett till sin avgränsning oklart begrepp. Att kriminologi, kriminalpsykologi samt social patologi skulle utgöra underavdelningar till rättssociologin, såsom synes vara motionärernas uppfattning, kan under inga förhållanden vara riktigt.

Om den terminologiska oklarheten i motionen skjutes åt sidan, skulle man kunna anse, att vad motionärerna syftar till är inrättandet av professurer i kriminologi, med något olika inriktning inom de områden, som denna vetenskapsprovins omfattar. Om motionens ändamål kan vara sådant, vinner det lärarkollegiets fulla stöd.

Lärarkollegiet delar den av många sakkunniga anförda uppfattningen, att en professur i kriminologi bör upprättas vid Stockholms högskola med anknytning till dess juridiska fakultet. Vid högskolan finnes även de sociologiska och psykologiska vetenskaperna representerade. Kriminologin måste för att kunna utvecklas och fylla sina uppgifter i forskningens och undervisningens tjänst äga hemortsrätt vid en akademisk institution med en professor som chef. Stora möjligheter föreligger till vidare utveckling av det goda samarbetet mellan Karolinska institutet och Stockholms högskola, som redan kommit till stånd inom rättspsykiatri och medicinsk kriminologi. Professorn i rättspsykiatri är lärare vid Stockholms högskola. Såväl sociologer som psykologer har tidvis tjänstgjort vid Rättspsykiatriska kliniken för att erhålla erfarenhet om abnormbrottslighetens problem.

Lärarkollegiet, som således icke delar motionärernas uppfattning att professurer i rättssociologi skall inrättas, föreslår i stället att den av så många

instanser och sakkunniga påyrkade professuren i kriminologi vid Stockholms högskola med det snaraste kommer till stånd.

Såsom lärarkollegiet tidigare framhållit är kriminologin icke någon enhetlig vetenskapsgren utan vilar på ett antal olika fackområden, inom vilka de kriminologiska problemen angripas med anlitande av olikartad forskningsteknik och av skiljaktig terminologi. Av stor vikt är därför att även inom dessa specialområden bättre möjligheter skapas för forskning, och lärarkollegiet vill i detta sammanhang erinra om de av lärarkollegiet i de årliga anslagsäskandena gjorda framställningarna om inrättande av en tjänst som lärare i medicinsk kriminologi, vilken dels skulle biträda professorn i rättspsykiatri vid undervisningen, dels bedriva forskning.

Kanslern för rikets universitet har anfört bland annat följande.

Såsom av lärarkollegiets vid karolinska institutet yttrande närmare framgår, är rättssociologi ett till sin avgränsning oklart begrepp. Av motiveringen till nyssnämnda hemställan synes mig närmast framgå, att motionärerna icke avsett, att dessa professorer skulle gälla rättssociologi i allmänhet, utan att syftet med dessa professorer är att få till stånd forskning direkt inriktad på brottsligheten och dess orsaker, dvs. professorer i vad man närmast brukar kalla kriminologi.

I propositionen nr 105 till årets riksdag har chefen för ecklesiastikdepartementet framhållit, att det vetenskapliga studiet av kriminologiens orsaker borde angripas på bred front, på basis av ett av forskningsråden gemensamt utarbetat forskningsprogram, och vidare anfört, att det torde vara möjligt att igångsätta ett dylikt program med de ökade resurser råden torde komma att erhålla fr. o. m. nästa budgetår. Om man verkligen önskar, att kvalificerade personer skola ägna sig åt denna forskning som huvuduppgift, synes det mig emellertid nödvändigt att åtminstone någon professur i kriminologi snarast inrättas. Jag vill därför starkt understryka vikten av att den av Stockholms högskolas myndigheter sedan länge äskade, av kanslern för rikets universitet vid upprepade tillfällen tillstyrkta professuren i kriminologi vid högskolan utan ytterligare uppskov kommer till stånd.

Utskottet

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha en del av de i ärendet hörda myndigheterna understrukit, att rättssociologi är ett till sin avgränsning oklart begrepp. Vidare har från vissa håll framhållits, att därest professorer i allmän rättssociologi med något olika ämnesinriktning skulle inrättas vid de skilda lärosätena erfordrades en närmare utredning rörande ämnesområdenas uppdelning och de ifrågasatta professorernas inplacering i den bestående fakultetsorganisationen. Utskottet vill för sin del i anslutning härtill framhålla, att förevarande spörsmål synas kräva att de angivna frågeställningarna genom vederbörande universitetsmyndigheters försorg närmare utredas och preciseras. Ett positivt ställningstagande till motionärernas förslag sådant det tagit sig uttryck i motionens yrkande synes därför utskottet icke i förevarande läge möjligt.

I den mån motionärerna åsyfta inrättande av professurer i kriminologi — något som vinner stöd i den i motionen anförda motiveringen — föreliggande icke svårigheter av ovan antydd art.

Beträffande hittills vidtagna åtgärder till främjande av kriminologisk forskning har utskottet inhämtat följande.

Statens råd för samhällsforskning har vid plenarsammanträde den 29 oktober 1959 bestämt, att den från och med budgetåret 1959/60 inrättade särskilda forskartjänsten (Ae 24) för samhällsforskning skall omfatta ämnet kriminologi. Till rådet har inkommit förslag om kallelse av viss vetenskapsman till innehavare av tjänsten. Kallelseförslaget har den 13 november 1959 utsänts på cirkulation till rådets samtliga ledamöter. Avsett är att innehavaren av tjänsten skall ha sin verksamhet förlagd till Stockholms högskola. Rådet beslöt härjämte att dels anslå 30 000 kronor till omförmälda kriminologiska forskning, dels ock till ledning för ifrågavarande tjänstinnehavare tillsätta en rådgivande arbetsgrupp, bestående av rådets ordförande samt ledamöter av rådets socialvetenskapliga och rättsvetenskapliga sektioner samt sektion för psykologi och pedagogik.

Frågan om inrättande av en professur i kriminologi vid Stockholms högskola var med anledning av motionsvis gjorda yrkanden föremål för prövning av 1957 års riksdag. Utskottet, som fann sig böra avstyrka bifall till motionsyrkandet, underströk emellertid i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1957: 128 (s. 66) starkt vikten av forskning och undervisning inom kriminologien. Utskottet förutsatte härjämte att denna fråga snarast skulle bringas till sin lösning.

Kanslern för rikets universitet, som vid olika tillfällen tillstyrkt förslag om att nämnda professur måtte komma till stånd, har i samband med sin prövning av Stockholms högskolas anslagsäskanden för budgetåret 1960/61 förnyat sin framställning i ämnet.

Utskottet vill i detta sammanhang även erinra därom, att av chefen för justitiedepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 november 1956 tillkallade sakkunniga i sitt betänkande angående »Ungdomsbrottsligheten» (SOU 1959: 37) framhållit, att det vore uppenbart att ämnet kriminologi komme att bli tillbakasatt så länge det icke hade självständiga företrädare vid universiteten och att endast genom inrättande av tjänster skapades den forskarkarriär som på detta område vore behövlig. De sakkunniga betonade angelägenheten av att kriminologi finge ställningen av självständig akademisk disciplin och företrädades av professorer vid universiteten.

Flertalet av de remissmyndigheter, som yttrat sig över den nu föreliggande motionen, ha också framhävt betydelsen av att åtminstone en professur i omförmälda ämne måtte komma till stånd.

Utskottet vill — i överensstämmelse med den ståndpunkt utskottet tidigare intagit — för sin del ånyo understryka vikten av forskning och undervisning

på förevarande område. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t vid sin prövning av föreliggande anslagsäskanden beaktar angelägenheten härav och snarast för riksdagen framlägger förslag till frågans lösning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må, i anledning av motionen II: 175, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 1 december 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, Ivar Johansson, Thun, Bergman, Holmqvist, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Mårtensson, Jacobsson, Edström och Kaijser; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Pettersson i Degerfors, Malmborg, Thapper, Rubbestad, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, Nilsson i Göingegården, fröken Elmén, fröken Karlsson och fröken Vinge.